

**Аніщенко О. Ціннісний аспект ґендерної культури педагога / Олена Аніщенко
// Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 5.
– С. 148-152.**

УДК 371 (075.8)

**Олена Аніщенко,
м. Київ**

ЦІННІСНИЙ АСПЕКТ ҐЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

Нині у педагогічній теорії та практиці спостерігається посилення інтересу до проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій у контексті ґендерної культури вчителя. Ця проблема досліджується представниками різних наук, у тому числі філософами, психологами, педагогами, соціологами, правознавцями та ін. Передусім це пов'язано із значними якісними змінами в житті сучасного суспільства і потребою в новій ціннісно зорієнтованій свідомості, що відповідає реаліям сьогодення.

Передусім з'ясуємо сутність понять "ґендерна культура вчителя", "ціннісні орієнтації", "цінності".

Як відомо, складовими культури є це цінності, моральні норми, звичаї. закони поведінки, що поділяються, засвоюються людиною й передаються з покоління в покоління у ході соціалізації, за допомогою засобів комунікації. Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати, що ґендерна культура – це культура, що передбачає сформованість у людини правильного розуміння про призначення чоловіків і жінок, їхній соціальний статус, функції, взаємини у суспільстві та сім'ї [4]. Це накопичені певним суспільством, особистістю ґендерні цінності, що набули поширення у всіх сферах діяльності людини [2].

Модель ґендерної культури являє собою побудову соціальних відносин між чоловіком і жінкою відповідно до певних принципів: рівні можливості; ґендерна толерантність; гармонізація між соціальною й біологічною

природою людини; співпраця; свобода вибору у професії, соціальних ролях, життєвому шляху, видах діяльності і т. д. незалежно від статі; звільнення від гендерних стереотипів, забобонів, що заважають розвитку і самореалізації особистості [4]. Гендерній культурі відповідають і загальні функції культури (комунікативна, що передбачає передачу гендерної інформації в будь-якому вигляді); сигніфікативна (нав'язування значень і цінностей); нормативна (створення гендерних норм, правил і моделей поведінки людей у формі звичаїв, традицій, етикету, манер та ін.).

З'ясуємо сутність поняття „ціннісні орієнтації”. Так, З. Файнбург ціннісні орієнтації розуміє як складний соціально-психологічний феномен, що характеризується спрямованістю й змістом активності особистості, яка є складовою частиною системи відносин особистості, що визначає загальний підхід людини до світу, себе, що надає сенсу й спрямованості особистісним позиціям, поведінці, вчинкам. За Ю. Колягіною, ціннісні орієнтації – це ті стани, явища і процеси в навколишньому житті, які стають орієнтирами для особистості, направляють формування її цілей, а також способів їх досягнення.

Загалом ціннісні орієнтації розглядаються з двох точок зору. По-перше, це ідеологічні, політичні, моральні, естетичні підстави оцінки людиною соціальних об'єктів і подій. По-друге, спосіб організації людиною своєї поведінки відповідно до свідомих мотивів, зведених у ранг смисложиттєвих орієнтирів [3, с. 60]. При цьому необхідно зазначити, що розглядаючи ціннісні орієнтації в рамках другої точки зору, можна вважати, що вони виступають як індивідуальна ідеологія стилю життя, формуються у ході опанування соціального досвіду й проявляються у цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах та реалізуються у поведінці людини. Розглядаючи поняття "ціннісні орієнтації", доцільно виокремлювати три основні компоненти: когнітивний (елемент знання), емотивний (емоційна складова, яка впливає з оцінки) і поведінковий (пов'язаний з реалізацією ціннісних орієнтацій у поведінці особистості).

Нам імпонує твердження В. Ядова про те, що "формування ціннісних орієнтацій відповідає вищим соціальним потребам особистості в саморозвитку й самовираженні, притому в соціально конкретних, історично зумовлених формах життєдіяльності, характерних для способу життя суспільства і соціальних груп, до яких належить індивід і з якими він себе ідентифікує, а, отже, світогляд, ідеологію й образ думок, які він поділяє" [6, с. 3].

Слід наголосити, що включення ціннісних орієнтацій в структуру особистості дозволяє помітити найбільш загальні соціальні детермінанти мотивації поведінки, витoki яких слід шукати в соціально-економічній природі суспільства, його моралі, ідеології, культурі, в соціально-груповій свідомості того середовища, в якій формується соціальна індивідуальність і де відбувається повсякденна життєдіяльність людини.

Важливого значення набуває те, що функціями ціннісних орієнтацій особистості педагога є: адаптивна – дозволяє гармонізувати процес адаптації особистості до навколишнього середовища; регулятивна – дозволяє здійснювати регуляцію власної і чужої поведінки з точки зору моральних принципів особистості; мобілізуюча – сприяє підвищенню мотивації діяльності особистості. Ціннісні орієнтації характеризують ставлення особистості до найбільш важливих цілей життєдіяльності й до способу їх досягнення. Ціннісні орієнтації педагога відображають в їхній свідомості загальні світоглядні орієнтири і власні стратегічні цілі – цінності.

Вважаємо за доцільне приділити увагу з'ясуванню сутності поняття "цінності". Так, цінність – складова суспільної та індивідуальної свідомості, яка, формуючи уявлення про явища світу, вказує на його значимість. Цінності особистості є підґрунтям для формування життєвої стратегії, багато в чому визначають напрями професійного розвитку. Цінність також розглядають як ставлення до явищ природи і суспільства, які є благами життя і культури людей певного суспільства як дійсності або ідеалу. На думку А. Васильєвої, цінність – це соціологічне поняття, яке використовується для

позначення всього того, що втілює в собі суспільні ідеали й виступає завдяки цьому як еталон належного [1]. Їх також можна визначити як набір стандартів і критеріїв, які людина використовує в своєму житті для оцінки навколишніх явищ і подій, процесів, людей. Погоджуємося з думкою А. Васильєвої про те, що індивідуальні цінності залежать від ставлення індивідуума до праці й до одержуваної за неї винагороди. При цьому цінності, що поділяють переважно більшістю членів організації, визначають її організаційну культуру.

Акцентуємо увагу на тому, що на сучасному етапі розвитку суспільства набуває актуальності культурологічний підхід, який спрямовується на вивчення культури як системи цінностей і як процесу опанування ними.

Н. Томіліна [5, с. 18] пропонує об'єднати всю ціннісну сукупність у три основні групи: стійкі (статичні), середньостійкі ("проміжні") і нестійкі ("мігруючі") цінності. Вищий рівень ціннісної свідомості педагогів складається переважно з групи стійких цінностей, середній рівень – з групи середньостійких або "проміжних", низький рівень – із групи "мігруючих" або нестійких, а нижчий зазвичай представлений як стійкими, так і нестійкими цінностями.

У контексті нашого дослідження гендерними є цінності, пов'язані з рівними можливостями людей в усіх сферах їхньої самореалізації (наприклад, свобода, права, рівність). Гендерні цінності й норми щодо маскулінності, фемінності у суспільстві (уявлення, очікування щодо характеристик, здібностей і поведінки жінок і чоловіків, які виражаються у стилі одягу, ході, мовленні, манерах, захопленнях, у будь-яких інших формах поведінки) означають уявлення людей щодо того, якими мають бути чоловіки і жінки.

Серед гендерних цінностей людини у сучасному суспільстві можна виокремити:

- рівні права і можливості чоловіків і жінок;
- адекватне розуміння культурно-історичної ролі чоловіків і жінок;

адекватне сприйняття становища чоловіків і жінок у сучасному суспільстві;

- гуманізацію гендерних відносин;

- взаємоповагу та самоповагу; взаєморозуміння;

- партнерські відносини у родині, толерантне ставлення (діяльність і жінок, і чоловіків важлива в однаковій мірі).

Цінності гендерної культури переживаються особистістю як ціннісні відносини і виявляються тільки тоді, коли вихованням забезпечені їх когнітивна (гендерні знання, гендерні уявлення) і поведінкова складові (соціальний досвід дій, уміння, поведінкові навички у взаєминах з представниками своєї і протилежної статі) [2].

У зв'язку зі значною трансформацією основних ціннісних уявлень, яка відбувається під впливом соціокультурних змін, і відсутністю достатнього життєвого досвіду, ускладнюється процес ціннісного самовизначення особистості майбутнього педагога, що призводить до нестійкості й різноманітності її ціннісної свідомості. Виходячи з гуманістичних позицій, ціннісне ставлення до педагогічної діяльності є видом цінностей, ціннісних орієнтацій майбутнього вчителя, що співвідносяться з освіченістю. Це зумовлює активну позицію й поведінку у професійній діяльності, яка має ґрунтуватися на паритетності педагогічних, психологічних і соціальних аспектів педагогічної діяльності у свідомості вчителя.

Зазначимо, що у процесі становлення ціннісних відносин майбутнього педагога значну роль відіграють освітні інституції. У сучасних умовах вони представлені різними навчальними закладами, серед яких особливу групу складають університети. Отже, формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів уможливлюється у ході самоосвітньої діяльності, у навчальному (академічному) середовищі, якщо при цьому підвищувати їхню поінформованість про систему гендерних цінностей, вказувати шляхи їх досягнення, спонукати активними діями апробації шляхів упровадження цінностей і створення нових цінностей. Слід додати, що у системі підвищення кваліфікації педагогів доцільно впроваджувати гендерно

орієнтовані навчальні курси, а також включати відповідні тематичні розділи у зміст різних психолого-педагогічних дисциплін. Зміст гендерно орієнтованої освіти має спрямовуватися на гармонізацію гендерних відносин як складової загальнодемократичних процесів. Основними факторами, які впливають на розвиток гендерної культури педагога, є власне професійна діяльність; система цінностей, традицій і норм, передбачених педагогічною професією; сукупність цінностей і норм, які несе в собі педагог; цінності трудового колективу, що визначають групові та професійні відносини фахівця-педагога; соціальні й психологічні прояви особистості вчителя у процесі професійної самореалізації.

Література

1. Васильева А. Состав, структура и динамика ценностных отношений / А. Васильева // Наука і освіта. – 2005. – №5-6. – С. 22-25.
2. Гендерная психология [Электронный ресурс] <<http://vashpsixolog.ru/lectures-on-the-psychology/173-2012-01-24-09-28-17>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
3. Определение ценностных ориентаций // Менеджер по персоналу. – 2006. – №3. – С. 60-65.
4. Основы гендерной культуры: программа спецкурса [Электронный ресурс] <<http://vashpsixolog.ru/educating-students/85-courses-for-pupils/1018-osnovy-gendernoj-kultury-programma-speczkursa-dlya-starsheklassnikov?start=2>>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
5. Томилина Н.Ю. Структура и динамика ценностных ориентаций студенчества в условиях преобразования современного российского общества: региональный аспект: дисс. ... канд. культурол. наук 24.00.01 / Наталия Юрьевна Томилина. – М., 2000. – 205 с.
6. Ядов В.А. Соотношение ценностных ориентаций и реального (явного) поведения личности в сферах труда и досуга. Программа исследования / В.А. Ядов, И.С. Кон, Э.В. Беляев, В.В. Водзинская // Личность

и её ценностные ориентации: информационный бюллетень ИКСИИ. – М.: АН СССР, 1969. – № 4 (19). – С. 1-67.

Елена Анищенко

Ценностный аспект гендерной культуры педагога

Аннотация. В статье проанализирован ценностный аспект гендерной культуры педагога. Акцентировано внимание на необходимости развития ценностей гендерной культуры в процессе профессионально-педагогической подготовки учителя.

Ключевые слова: ценности, гендерная культура педагога, профессионально-педагогическая подготовка.

Олена Аніщенко

Ціннісний аспект гендерної культури педагога

Анотація. У статті проаналізовано ціннісний аспект гендерної культури педагога. Акцентовано увагу на необхідності розвитку цінностей гендерної культури у процесі професійно-педагогічної підготовки вчителя.

Ключові слова: цінності, гендерна культура педагога, професійно-педагогічна підготовка.

Olena Anishchenko

Values of gender culture of pedagogue

Summary. The basic values of gender culture of pedagogue are analysed in the article. Attention is accented on the necessity of their development during professionally-pedagogical preparation of teacher.

Key words: values, the gender culture of teacher, professionally-pedagogical preparation.